

УДК 687:334.722.81/85

Ніна О. Фаріон

Київський національний університет технологій та дизайну

**ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ В ПУБЛІЧНИХ
АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ ШВЕЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

У статті досліджено теоретичні основи роботи системи органів управління акціонерним товариством. Проаналізовано існуючу внутрішньокорпоративну структуру управління в публічних акціонерних товариствах швейної промисловості в розрізі ефективності роботи наглядової ради, ревізійної комісії, а також загальних зборів акціонерів. Визначена необхідність посилення ролі загальних зборів акціонерів.

Ключові слова: система, корпоративне управління, органи управління, загальні збори акціонерів, публічне акціонерне товариство.

Нина А. Фаріон

Киевский национальный университет технологий и дизайна

**ИССЛЕДОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СИСТЕМЫ ОРГАНОВ УПРАВЛЕНИЯ В
ПУБЛИЧНЫХ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВАХ ШВЕЙНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ**

В статье исследованы теоретические основы работы системы органов управления акционерным обществом. Проанализирована существующая внутрикорпоративная структура управления в публичных акционерных обществах швейной промышленности в разрезе эффективности работы наблюдательного совета, ревизионной комиссии, а также общего собрания акционеров. Определена необходимость усиления роли общего собрания акционеров.

Ключевые слова: система, корпоративное управление, органы управления, общее собрание акционеров, публичное акционерное общество.

Nina O. Farion

Kyiv National University of Technology and Design

**A STUDY ON THE SYSTEM OF GOVERNING BODIES IN PUBLIC JOINT-STOCK
COMPANIES OF CLOTHING INDUSTRY**

The paper explores the conceptual framework of the system of governing bodies in joint-stock companies. The current internal corporate management structure within public joint-stock companies of clothing industry has been analyzed revealing the overall effectiveness of the supervisory board, audit team, as well as the general shareholders' meeting performances. The need to strengthen the role of a general shareholders' meeting is grounded.

Keywords: system, corporate management, governing bodies, general shareholders' meeting, public joint-stock company.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні економіка країни продовжує перебувати у стані кризи. Чотирикратна девальвація гривні та високі темпи інфляції завдали значного удару по платоспроможності населення. Спад виробництва спостерігається у всіх галузях промисловості. Але пропри це, промисловість, зокрема швейна, має високі шанси на відродження. За високих цін на імпортні товари продукція власного виробництва стає більш конкурентоспроможною за ціною. Крім того, в умовах девальвації гривні стає вигідно експортувати продукцію. Для того, щоб бути конкурентоспроможними як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках підприємствам необхідно гарантувати високу якість продукції. Розширення внутрішнього ринку, а також переорієнтація вітчизняних підприємств на європейські ринки збуту потребує значних фінансових впливань.

З огляду на реальну можливість залучення інвестицій, серед різних організаційних форм господарювання, найвищим потенціал мають публічні акціонерні товариства. Залучення інвестицій та ефективність їх використання залежить від рівня розвитку системи корпоративного управління [1]. Ключовим елементом такої системи є організаційна структура підприємства. Без злагодженої та системної роботи органів управління неможливе належне функціонування акціонерного товариства. **Аналіз останніх публікацій із означеної проблеми.** Дослідженням теоретичних та практичних аспектів побудови системи органів управління акціонерним товариством займалися такі вчені, як Л.А. Венгер [4], О.В. Євтушевська [6], М.П. Мальська [7], О.Є. Попов [8], Л.О. Птащенко [11], Г.Ю. Штерн [14] та ін., які окреслили основне коло проблем у сфері побудови ефективної системи органів управління акціонерним товариством, а також надали чимало корисних рекомендацій з їх вирішення. Проте, відзначаючи вагомий внесок учених у розвиток системи органів управління, деякі аспекти цього питання досі залишаються актуальними, зокрема питання розмежування повноважень та обов'язків між загальними зборами, наглядовою радою та правлінням потребує доопрацювання та вдосконалення.

Метою статті є дослідження особливостей побудови системи органів управління публічних акціонерних товариств швейної промисловості в розрізі ефективності роботи наглядової ради, ревізійної комісії, а також загальних зборів акціонерів.

Невирішені частини дослідження Ефективна робота органів управління, яка передбачає співпрацю менеджерів та акціонерів, дозволяє уникати конфліктних ситуацій між власниками та управлінцями. Побудова прозорої системи органів управління дозволяє забезпечити максимальний захист прав всіх учасників корпоративних відносин. Таким чином, чітко розроблена система органів управління створює умови для ефективного функціонування акціонерного товариства через гармонізацію функцій володіння та управління корпорацією. Враховуючи вищенаведені аргументи, для публічних акціонерних товариств швейної промисловості надзвичайної важливості набуває питання дослідження системи органів управління, знаходження «тонких місць» в їх побудові та шляхів їх усунення.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Розробка практичних заходів та рекомендацій з вдосконалення системи органів управління потребує чіткого визначення цього поняття. Спершу визначимось з терміном „система». В широкому сенсі систему можна визначити як внутрішньовпорядковану структуру елементів, яка становить цілісність, сукупність організаційних засад, норм та правил, обов'язкових для певної галузі [13]. Академічні тлумачні словники української мови трактують систему як: „...будову, структуру, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин» [3].

Будь-яка система може бути розглянута як елемент системи вищого порядку, тоді як її елементи можуть виступати як системи нижчого порядку. Як бачимо з рис. 1., система органів управління акціонерним товариством є складовою частиною системи корпоративного управління, яка своєю чергою є елементом загальної системи управління.

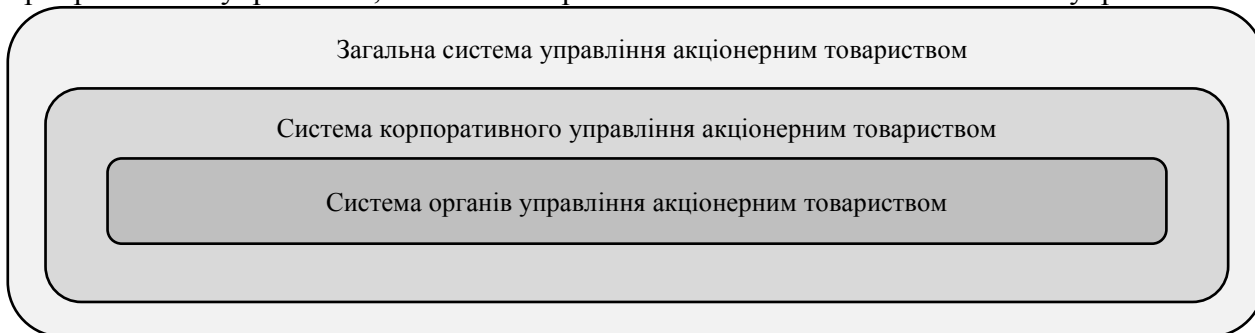
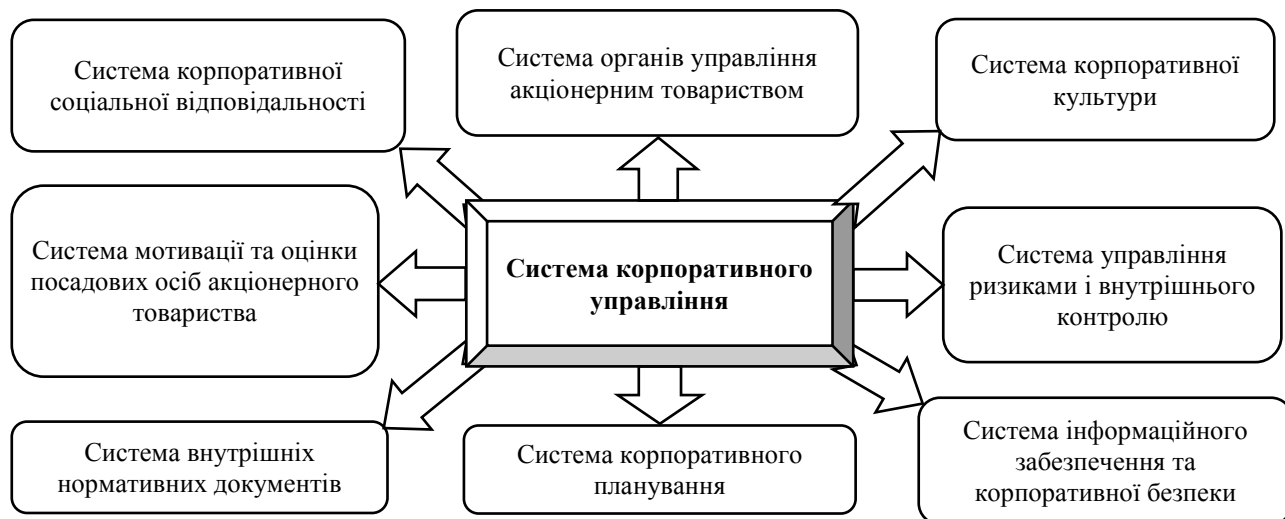

Рис. 1. Система органів управління акціонерним товариством як складова частина систем вищого порядку

Окрім органів управління, система корпоративного управління включає в себе й інші елементи. Варто відмітити, що в економічній літературі [7; 9; 10; 11] немає єдиного підходу до визначення основних компонентів системи корпоративного управління. Синтез різних наукових поглядів дав можливість визначити, з яких окремих елементів й підсистем складається система корпоративного управління (рис. 2).

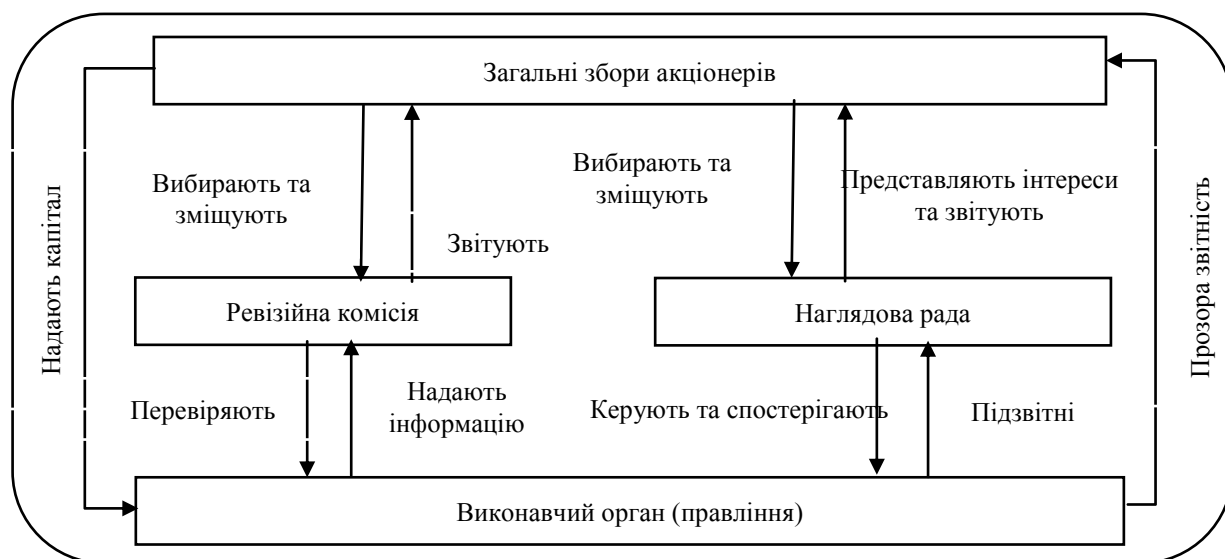

*авторська розробка

Рис. 2. Складові елементи системи корпоративного управління

Аналіз літературних джерел [5; 6, с.140; 7, с. 6; 10, с. 8;] свідчить про те, що автори по-різному трактують сутність поняття «система корпоративного управління». Більшість авторів для визначення сутності системи корпоративного управління використовують поняття системи органів управління.

Система органів управління акціонерним товариством є традиційною (рис. 3). Основними ланками такої структури є: вищий орган – загальні збори акціонерного товариства; виконавчий орган – правління; контролюючі органи — наглядова рада (контроль за діяльністю правління і захист акціонерів у перерві між загальними зборами акціонерів) і ревізійна комісія (контроль за фінансово-господарською діяльністю правління) [10, с. 45-46].

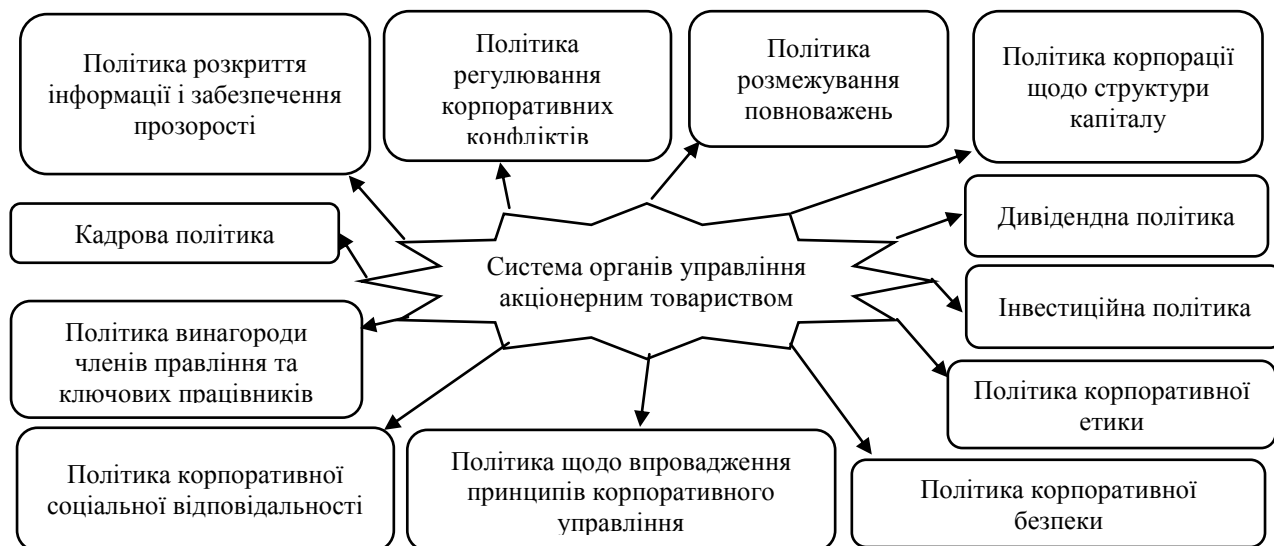

* складено за даними [7, с. 65; 9, с. 661;].

Рис. 3. Система органів управління акціонерним товариством

Саме від органів управління залежить, якою буде загальна корпоративна політика акціонерного товариства, яка своєю чергою поділяється на окремі політики (рис. 4).

З огляду на зазначене, систему корпоративного управління можна значно покращити завдяки вдосконаленню внутрішньокорпоративної структури управління. Для цього необхідно дослідити роботу органів управління на реально функціонуючих підприємствах, і знайшовши певні недоліки запропонувати шляхи їх усунення.

* складено автором

Рис. 4. Набір політик, сформованих в рамках системи корпоративного управління

Досліджувати існуючу внутрішньокорпоративну структуру управління будемо на сімох підприємствах швейної промисловості. Об'єктом дослідження обрано: ПАТ «Фастівське швейне виробництво «Козак», ПАТ «Швейна фабрика «Воронін», ПАТ «Хмільницька швейна фабрика «Лілея», ПАТ «Володарка», ПАТ «Могиливі-Подільська швейна фабрика «Аліса», ПАТ «Бердичівська фабрика одягу», ПАТ «Троттола».

Порядок формування і діяльність органів управління акціонерного товариства регулюється чинним законодавством, а також статутом та іншими внутрішніми актами товариства, такими як Регламент загальних зборів акціонерів, Положенням про наглядову раду товариства, Положенням про правління, Положенням про ревізійну комісію товариства, Положенням про посадових осіб тощо. Всі досліджувані публічні акціонерні товариства, крім ПАТ «Троттола» мають Положення про наглядову раду, Положення про ревізійну комісію і Положення про загальні збори акціонерів, які є надзвичайно важливими для ефективної роботи органів управління.

При формуванні організаційної структури управління важливою задачею є чітке розмежування повноважень між органами управління акціонерним товариством (табл. 1).

З табл. 1. видно, що до компетенції загальних зборів, як вищого органу управління, можуть бути віднесені й інші важливі питання. Але при збільшенні обсягу повноважень буде пропорційно збільшуватись і кількість питань, які виносяться на порядок денний загальних зборів акціонерів. Цілком слушною є думка О.Є. Попова [8, с. 15-16], який вважає, що до порядку денного не слід включати велику кількість питань, оскільки це, як зазначає він, може привести до штучного затягування процесу прийняття рішень з певних важливих проблем. Тому загальні збори акціонерів можуть перекласти виконання окремих функцій, що належать до їх компетенції на наглядову раду, прийнявши відповідне рішення або прописавши це в статуті. Правління також може мати розширені повноваження за умови

прийняття загальними зборами відповідного рішення про передачу частини належних їм прав до компетенції правління.

Таблиця 1

Компетенція органів управління акціонерним товариством

№ п/п	Орган управління	Питання, що входять до компетенції органу управління або функції, що він виконує
1.	Загальні збори акціонерів	<p>До виключної компетенції належить прийняття рішень з таких питань:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначення основних напрямів діяльності акціонерного товариства; • внесення змін до статуту товариства; • затвердження: <ul style="list-style-type: none"> - положень про загальні збори, наглядову раду, виконавчий орган та ревізійну комісію (ревізора) товариства, а також внесення змін до них; - принципів (кодексу) корпоративного управління товариства; - інших внутрішніх документів товариства, якщо це передбачено статутом товариства; - річного звіту товариства - висновків ревізійної комісії (ревізора); - розміру річних дивідендів; • розподіл прибутку і збитків товариства; • обрання членів наглядової ради, затвердження умов цивільно-правових договорів, трудових договорів (контрактів), що укладатимуться з ними, встановлення розміру їх винагороди, обрання особи, яка уповноважується на підписання договорів (контрактів) з членами наглядової ради; • обрання членів ревізійної комісії (ревізора), прийняття рішення про дострокове припинення їх повноважень; • обрання членів лічильної комісії, прийняття рішення про припинення їх повноважень; • обрання комісії з припинення акціонерного товариства; • прийняття рішення за наслідками розгляду звіту наглядової ради, звіту виконавчого органу, звіту ревізійної комісії (ревізора); • прийняття рішення про: <ul style="list-style-type: none"> - збільшення або зменшення статутного капіталу товариства; - зміну типу товариства; - виділ та припинення товариства; - ліквідацію товариства, обрання ліквідаційної комісії, затвердження порядку та строків ліквідації, порядку розподілу між акціонерами майна, що залишається після задоволення вимог кредиторів, і затвердження ліквідаційного балансу; - прийняття рішення про вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 25 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності товариства; - розміщення акцій та форму їх існування; - дроблення або консолідацію акцій; - викуп товариством розміщених ним акцій; - анулювання викуплених акцій; - прийняття рішень з питань порядку проведення загальних зборів; - припинення повноважень членів наглядової ради; • вирішення інших питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів згідно із статутом товариства.
2.	Наглядова рада	<p>До виключної компетенції наглядової ради належить:</p> <ul style="list-style-type: none"> • затвердження в межах своєї компетенції положень, якими регулюються питання, пов'язані з діяльністю товариства; • підготовка порядку денного загальних зборів, прийняття рішення про дату їх проведення та про включення пропозицій до порядку денного, крім скликання акціонерами позачергових загальних зборів; • прийняття рішення про проведення чергових або позачергових загальних зборів відповідно до статуту товариства;

Продовження табл. 1

		<ul style="list-style-type: none"> • прийняття рішення про продаж раніше викуплених товариством акцій; • обрання та припинення повноважень голови і членів виконавчого органу; • затвердження умов контрактів, які укладатимуться з членами виконавчого органу, встановлення розміру їх винагороди; • прийняття рішення про відсторонення голови або члена виконавчого органу від здійснення повноважень та обрання особи, яка тимчасово здійснюватиме повноваження голови виконавчого органу; • обрання та припинення повноважень голови і членів інших органів товариства; • обрання реєстраційної комісії, за винятком випадків, встановлених цим Законом; • обрання аудитора товариства та визначення умов договору, що укладатиметься з ним, встановлення розміру оплати його послуг; • вирішення інших питань, що належать до виключної компетенції наглядової ради згідно із статутом акціонерного товариства, в тому числі прийняття рішення про переведення випуску акцій документарної форми існування у бездокументарну форму існування.
3.	Ревізійна комісія	<p>Ревізійна комісія здійснює перевірки фінансово-господарської діяльності правління, а також складає висновок по річних звітах та балансах.</p> <p>Ревізійна комісія доповідає про результати проведених нею перевірок загальним зборам акціонерного товариства або раді акціонерного товариства.</p> <p>Ревізійна комісія зобов'язана вимагати позачергового скликання загальних зборів акціонерів у разі виникнення загрози суттєвим інтересам акціонерного товариства або виявлення зловживань, вчинених посадовими особами.</p>
4.	Правління	<p>Виконавчий орган:</p> <ul style="list-style-type: none"> - реалізує політику товариства, схвалену загальними зборами акціонерів і наглядовою радою. - здійснює управління поточною діяльністю товариства. <p>Головним завданням діяльності правління є забезпечення ефективної роботи товариства.</p>

* складено автором на основі Закону України «Про акціонерні товариства»

Але в той же час прийняття рішень з питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів товариства, відповідно до закону України «Про акціонерні товариства», не може бути передано іншим органам управління акціонерного товариства [2]. Також, питання, віднесені статутом акціонерного товариства до виняткової компетенції наглядової ради, не можуть бути передані нею на вирішення виконавчому органу товариства [14, с. 54; 8, с. 18].

Проведені дослідження показали (табл. 2.), що в окремих товариствах порушується порядок затвердження:

- зовнішнього аудитора, що за наявності наглядової ради відноситься до виключної її компетенції, а у ПАТ «Троттола» цими повноваженнями наділений виконавчий орган.

- річного фінансового звіту або балансу чи бюджету, що відповідно чинного законодавства відноситься до виняткової компетенції загальних зборів акціонерів, а у ПАТ «Фастівське швейне виробництво «Козак» цими повноваженнями наділена наглядова рада. Крім того, не зважаючи на те, що відповідно до законодавства визначення основних напрямків діяльності товариства відноситься до виключної компетенції загальних зборів, на даному підприємстві ці повноваження покладені на наглядову раду.

Найгірше положення справ з розподілом повноважень між трьома гілками влади спостерігається у ПАТ «Троттола», де виконавчий орган (правління) наділений не виправдано широкими повноваженнями, а саме:

- Визначення розміру винагороди для голови та членів виконавчого органу;
- Визначення розміру винагороди для голови та членів наглядової ради;
- Прийняття рішення про притягнення до майнової відповідальності членів правління;

– Затвердження зовнішнього аудитора.

Таблиця 2

**Розподіл повноважень з прийняття управлінських рішень між трьома гілками влади
(загальні збори акціонерів, наглядова влада, виконавчий орган)
публічних акціонерних товариств**

Зміст управлінських рішень, повноваження з прийняття якого мають бути віднесені до компетенції певного вищого органу управління ПАТ	ПАТ „Фастівське швейне виробництво «Козак»	ПАТ «Швейна фабрика «Воронін»	ПАТ „Хмельницька швейна фабрика «Лілея»	ПАТ «Володарка»	ПАТ „Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса»	ПАТ «Бердичівська фабрика одягу»	ПАТ «Троттола»
1. Визначення основних напрямів діяльності (стратегії).	НР	ЗЗА, НР	ЗЗА, ВО	ЗЗА, ВО	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА
2. Затвердження планів діяльності (бізнес-планів).	НР	НР	ЗЗА	НР, ВО	ЗЗА	ВО	ЗЗА
3. Затвердження річного фінансового звіту або балансу чи бюджету.	НР	ЗЗА, НР	ЗЗА	ЗЗА, НР	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА
4. Обрання та припинення повноважень голови та членів виконавчого органу.	НР	ЗЗА, НР	НР	ЗЗА	ЗЗА	НР	ЗЗА
5. Обрання та припинення повноважень голови та членів наглядової ради.	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА
6. Обрання та припинення повноважень голови та членів ревізійної комісії.	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА
7. Визначення розміру винагороди для голови та членів виконавчого органу.	НР	НР	Ні	Ні	ЗЗА	НР	ВО
8. Визначення розміру винагороди для голови та членів наглядової ради.	ЗЗА	ЗЗА	Ні	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА	ВО
9. Прийняття рішення про притягнення до майнової відповідальності членів правління.	НР	ЗЗА, НР	НР	НР	Ні	Ні	ВО
10. Прийняття рішення про додатковий випуск акцій.	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА, НР	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА
11. Прийняття рішення про викуп, реалізацію та розміщення власних акцій.	ЗЗА	ЗЗА	ЗЗА, НР	НР	ЗЗА	ЗЗА, НР	ЗЗА
12. Затвердження зовнішнього аудитора.	НР	НР	НР	НР	НР	НР	ВО
13. Затвердження договорів щодо яких існує конфлікт інтересів.	НР	Ні	Ні	Ні	ЗЗА	ЗЗА, НР	ВО

*ЗЗА - Загальні збори акціонерів; НР – Наглядова рада; ВО – виконавчий орган; Ні – не належить до компетенції жодного органу.

*складено автором за даними оприлюдненої інформації сайту www.smida.gov.ua (Інформація Про стан корпоративного управління).

Як бачимо з табл. 3, загальні збори, наглядова рада, правління, ревізійна комісія відіграють різну роль у діяльності акціонерного товариства. Ефективне керування публічним акціонерним товариством вимагає тісного співробітництва між акціонерами, їх представниками в наглядовій раді й правлінні [12, с. 172, с. 188].

Таблиця 3

Основні відмінності між органами управління акціонерним товариством*

№ п/п	Відмінності (характерні ознаки)	Орган управління акціонерним товариством			
		Загальні збори акціонерів	Наглядова рада	Ревізійна комісія	Виконавчий орган (правління)
1.	Кому є підзвітними	Є вищим органом акціонерного товариства.	Підзвітна акціонерам через загальні збори акціонерів. Займає проміжне положення між загальними зборами акціонерів і правлінням товариства.	Доповідає про результати проведених нею перевірок загальним зборам акціонерного товариства або раді акціонерного товариства.	Підзвітний загальним зборам акціонерів і наглядовій раді товариства.
2.	Періодичність та причина проведення	Проводяться не рідше одного разу на рік. Позачергові збори акціонерів скликаються за потребою.	В середньому проводяться від 4 до 12 разів на рік. Скликаються за потребою.	Перевірки проводяться - не рідше одного разу на рік. - за дорученням загальних зборів, наглядової ради, з власної ініціативи комісії або на вимогу акціонерів, які володіють у сукупності більш як 10 % голосів.	Діють на постійній основі на весь період обрання.
3.	Підстава для входження в склад органу	Участь у загальних зборах мають право брати всі акціонери незалежно від кількості й виду акцій, що їм належать.	Кількісний склад обирається з числа акціонерів та затверджуються загальними зборами акціонерів.	Кількісний склад обирається з числа акціонерів та затверджуються загальними зборами акціонерів.	Голова та члени правління обираються на загальних зборах акціонерів.
4.	Рівень прийняття рішень	Прийняття стратегічних рішень щодо діяльності товариства. Акціонери приймають рішення з найбільш важливих питань.	У проміжках між загальними зборами акціонерів виконує функції вищого органу управління в межах повноважень, делегованих йому рішенням загальних зборів або статутом товариства.	Здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю правління акціонерного товариства	Організовує виконання рішень загальних зборів акціонерів та наглядової ради. Здійснює управління поточною діяльністю товариства.
5.	В чиїх інтересах діють	У власних і товариства в цілому	В інтересах товариства і його власників.	В інтересах товариства і його власників.	В інтересах товариства і його власників.

* складено автором на основі Закону України «Про акціонерні товариства»

Загальні збори акціонерів проводяться за результатами фінансового року, тобто один раз на рік, що є недостатнім для ефективного контролю (табл. 4).

Акціонери на річних зборах інформуються про результати діяльності акціонерного товариства. Тематика проведення щорічних загальних зборів акціонерів має усталений набір питань, а саме:

- прийняття рішень з питань порядку проведення загальних зборів.
- обрання членів лічильної комісії.

- звіт Директора про фінансово-господарську діяльність товариства за минулий рік, прийняття рішення за наслідками розгляду звіту;
- визначення основних напрямів діяльності товариства на поточний рік.
- звіт Наглядової ради про діяльність товариства за минулий рік, прийняття рішення за наслідками розгляду звіту;
- звіт ревізійної комісії за наслідками перевірки фінансово-господарської діяльності товариства за минулий рік, прийняття рішення за наслідками розгляду звіту (затвердження висновків ревізійної комісії);
- затвердження річного звіту та балансу товариства за минулий рік;
- про розподіл прибутку (покриття збитку) за минулий рік (визначення порядку розподілу прибутку/покриття збитків, строків та порядку виплати дивідендів).
- відкликання членів ревізійної комісії товариства;
- обрання членів ревізійної комісії товариства;
- припинення повноважень голови і членів Наглядової ради товариства;
- обрання членів Наглядової ради.

Таблиця 4

Динаміка частоти проведення загальних зборів публічними акціонерними товариствами швейної галузі у 2010-2015 рр.

Назва підприємства	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
ПАТ «Фастівське швейне виробництво «Козак»	1	1	1	2	1	1
ПАТ «Швейна фабрика «Воронін»	1	1	1	1	1	1
ПАТ «Хмільницька швейна фабрика «Лілея»	0	1	1	1	0	1
ПАТ «Володарка»	2	1	1	1	1	1
ПАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса»	1	1	1	1	2	1
ПАТ «Бердичівська фабрика одягу»	1	1	2	2	1	1
ПАТ «Троттола»	1	1	1	0	0	0

*Складено автором за даними оприлюдненої інформації сайту www.smida.gov.ua (Інформація Про стан корпоративного управління).

Деякі товариства, а саме ПАТ «Швейна фабрика «Воронін», ПАТ «Фастівське швейне виробництво «Козак» та ПАТ «Троттола» обмежуються даним колом питань на загальних зборах акціонерів.

Надзвичайну цікавість викликають схвалені на загальних зборах акціонерів рішення, які стосуються до такого важливого питання, як визначення порядку розподілу прибутку / покриття збитків, строків та порядку виплати дивідендів.

У 2015 р. дивіденди виплачувало лише ПАТ «Володарка». В 2014 році на жодному підприємстві дивіденди не нараховувались і не виплачувались. Прийняття рішення про неможливість виплати дивідендів пояснювалось як правило відсутністю прибутку (ПАТ «Бердичівська фабрика одягу», ПАТ «Володарка», ПАТ «Троттола», ПАТ «Хмільницька швейна фабрика «Лілея»), а часто навіть наявністю непокритого збитку (Фастівське швейне виробництво «Козак», ПАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса»). ПАТ «Швейна фабрика «Воронін» також дивідендів не виплачувала, вирішивши направити прибуток на розвиток виробництва. Насправді, в більшості випадків, це ухилення від сплати дивідендів на користь матеріального заохочення менеджменту та реальних власників. Схеми виводу коштів менеджментом направлених на розвиток, використовуються різноманітні. Ця здогадка аргументується такими тривожними сигналами, які легко прослідковуються в протоколі загальних зборів акціонерів, а саме наявністю задокументованих фактів: по-перше, «Пропозиції щодо включення питань до порядку денного від акціонерів не надходили» і по-друге, – «Всі питання порядку денного на зборах розглянуті та проголосовані одноголосно».

Крім річних, акціонери мають можливість скликати позачергові збори. Позачергові збори акціонерів скликаються при наявності обставин, вказаних в статуті товариства та в будь-якому іншому випадку. Причиною позачергових зборів може бути настання неплатоспроможності товариства. Крім того, збори скликаються за умови виникнення загрози інтересам акціонерів або акціонерного товариства, а також в разі виявлення зловживань, вчинених посадовими особами. Позачергові збори скликаються на вимогу наглядової ради або ревізійної комісії [8, с. 17-18]. Крім того, акціонери, які володіють у сукупності більш як 10 % акцій, мають право скликати позачергові збори [2]. Існування права скликання позачергових зборів на вимогу групи акціонерів є важливим інструментом захисту прав дрібних акціонерів [8, с. 17-18]. Але для цього міноритарні акціонери повинні мати високий ступінь самоорганізації для консолідації своїх акцій.

Сьогодні для акціонерних товариств проведення позачергових зборів скоріше є винятком, а не регулярно використовуваним інструментом. В 2015 році жодне з публічних акціонерних товариств не проводило позачергові загальні збори акціонерів (табл. 4.). В 2014 р. позачергові збори проводило лише ПАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса». ПАТ «Володарка» (2010 р.), ПАТ «Фастівське швейне виробництво «Козак» (2013 р.), ПАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса» (2014 р.) скликали збори лише один раз за досліджуваний період.

Як бачимо з табл. 5, причини скликання позачергових зборів є різними за тематикою. Здебільшого, це поточні питання організаційного характеру, а також питання, що стосуються залучення кредитних ресурсів, які потребують схвалення загальних зборів акціонерів.

Таблиця 5

Основні причини позачергових зборів акціонерів публічних акціонерних товариств швейної галузі

	Внесення змін до статуту	Затвердження рішення про вихід ПАТ із складу учасників іншої юридичної особи	Схвалення умов укладених договорів про кредитування	Внесення змін до укладених договорів про кредитування	Реорганізація
ПАТ «Володарка»	+				
ПАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса»		+			
ПАТ «Бердичівська фабрика одягу»			+	+	
ПАТ «Троттола»					+

*Складено автором за даними оприлюдненої інформації сайту www.smida.gov.ua (Інформація Про стан корпоративного управління).

Скликання позачергових загальних зборів акціонерів потребує значних фінансових витрат (рекомендовані листи, виготовлення бюлетенів для голосування, публікація повідомлення про збори) та витрат часу. Альтернативою частого проведення загальних зборів акціонерів є наглядова рада, діяльність якої у проміжках між загальними зборами акціонерів має бути направлена на представлення інтересів акціонерів та забезпечення їх постійного захисту.

Захист прав акціонерів наглядова рада здійснює шляхом контролю та регулювання діяльності виконавчого органу [7, с. 59]. Наглядова рада у досліджуваних акціонерних товариствах, має у своєму складі, зазвичай 3-4 члени, які є представниками як мажоритарних так і міноритарних акціонерів. Засідання наглядової ради протягом останніх трьох років найчастіше збирали у ПАТ «Бердичівська фабрика одягу», а саме 18 разів на рік. На всіх інших підприємствах засідання проводять у середньому від 1 до 6 разів на рік. Важливо

зазначити, що на більшості підприємств члени наглядової ради не отримують винагороди за свою діяльність. Лише у ПАТ «Швейна фабрика «Воронін» та ПАТ «Могиливі-Подільська швейна фабрика «Аліса» отримують винагороду у вигляді фіксованої суми.

У більшості товариств у внутрішніх документах не встановлено вимог до членів наглядової ради. Такі вимоги, а саме галузеві знання і досвід роботи в галузі, а також знання у сфері фінансів і менеджменту, встановлено лише в трьох товариствах. Лише в ПАТ «Бердичівська фабрика одягу» окрім зазначених вимог, також необхідними є особисті якості (чесність, відповідальність) та відсутність конфлікту інтересів.

Крім наглядової ради важливим контролюючим органом є ревізійна комісія, яка здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю правління. Членами ревізійної комісії не можуть бути члени правління, ради акціонерного товариства (спостережної ради) та інші посадові особи [8, с. 19]. Важливим моментом захисту акціонерів є те, що без висновку ревізійної комісії загальні збори акціонерів не вправі затверджувати баланс товариства [8, с. 19-20]. За останні 3 роки середня кількість засідань ревізійної комісії на рік по підприємствах має різні значення: від 1 до 4. Середньорічна кількість засідань ревізійної комісії у ПАТ «Володарка» і ПАТ «Троттола» становила одне засідання на рік, що є ознакою недостатньої ефективності роботи комісії.

Акціонерне товариство для перевірки та підтвердження правильності річної фінансової звітності повинне щорічно залучати аудитора, не пов'язаного майновими інтересами з товариством або з його учасниками [14, с. 54]. Всі досліджувані підприємства проводили аудиторські перевірки зовнішнім аудитором щорічно. Частота проведення аудиту протягом 3 останніх років у ПАТ «Швейна фабрика «Воронін» становила більше одного разу на рік.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз виявив, що слабким місцем в організаційній структурі досліджуваних підприємств є загальні збори акціонерів. На досліджуваних товариствах загальні збори акціонерів проводяться один раз на рік з метою затвердження результатів фінансового року, а проведення позачергових зборів є винятком. Тобто, акціонери інформуються на річних зборах вже про результати діяльності акціонерного товариства, і реального впливу протягом року не мають.

В умовах, коли позачергові збори акціонерів проводяться дуже рідко, вкрай важливою стає ефективна діяльність наглядової ради, яка представляє інтереси акціонерів у період між загальними зборами акціонерів та захищає їх права. На жаль, на практиці наглядова рада у багатьох випадках не захищає акціонерів, особливо якщо у товариства є власник, який володіє контрольним пакетом акцій та контролює розподіл доходів. Зрозуміло, що у такій ситуації залучення інвесторів, особливо дрібних, можна ставити під сумнів. Тому, гостро постає питання знаходження ефективного механізму захисту прав акціонерів, особливо власників дрібних пакетів акцій.

Зважаючи на викладене вище, вдосконалювати систему корпоративного управління потрібно шляхом підсилення ролі загальних зборів акціонерів. Найбільшої уваги заслуговує питання вдосконалення підготовки до загальних зборів акціонерів, а саме надання можливості проявляти ініціативу акціонерам, зокрема дрібним. Також перспективним напрямком є розробка механізмів контролю за допомогою яких дрібні акціонери зможуть ефективно відстоювати свої права, а також інструментів, які будуть допомагати дрібним акціонерів налагоджувати партнерські відносини між собою.

References

1. Pryntsyu korporatyvnoho upravlinnia Ukrainy: Rishennia Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperyv ta fondovoho rynku vid

Література

1. Принципи корпоративного управління України: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від

22.07.2014 r. №955 // <http://www.nssmc.gov.ua>
2. Pro aktsionerni tovarystva: Zakon Ukrainy vid 17.09.2008 r. № 514-VI // zakon.rada.gov.ua.

3. Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [ukl. i hol. red. V.T. Busel]. – K.– Irpin: VTF „Perun», 2003. – 1440 s.

4. Venher L. A. Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy korporatyvnoho upravlinnia v promyslovosti Ukrainy: dys. ... kand. ekonom. nauk: 08.00.03 / Venher Liliia Anatoliivna ; Derzhavna ustanova «Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia natsionalnoi akademii nauk Ukrainy» ; nauk. ker. Shablysta L. M. – Kyiv, 2011. – 190 s.

5. Dovhan L. Ye. Korporatyvne upravlinnia : navch. posib. / L. Ye. Dovhan, V.V. Pastukhova, L.M. Savchuk. — Kyiv : Kondor, 2007.- 174 s.

6. Yevtushevska O. V. Rozvytok korporatyvnykh vidnosyn v rynkovii ekonomitsi: dys. ... kand. ekonom. nauk: 08.00.01 / Yevtushevska Olha Volodymyrivna. ; KNU im. Tarasa Shevchenka; nauk. ker. Shehda A. V. – Kyiv, 2010. – 228 s.

7. Malska M.P. Korporatyvne upravlinnia: teoriia ta praktyka [Tekst]: pidruch. / M.P. Malska, N. L. Mandiuk, Yu. S. Zanko. - Kyiv: TsUP, 2012. - 360 s.

8. Popov O.Ie. Formuvannia systemy korporatyvnoho upravlinnia aktsionernymy tovarystvamy mashynobuduvannia: dys. ... doktora ekonom. nauk: 08.00.04 / Popov Oleksandr Yevheniiovich; Kharkivskiy nats. ekonom. un-t ; nauk. kons. Hrynova V.M. – Kharkiv, 2010. – 491s.

9. Potentsial natsionalnoi promyslovosti: tsili ta mekhanizmy efektyvnoho rozvytku / [Kindzerskyi Yu.V., Yakubovskyi M.M., Halytsia I.O. ta in.]; za red. kand. ekon. nauk Yu.V. Kindzerskoho; NAN Ukrainy; In-t ekon. ta prohnozuv. – K., 2009. – 928 s.: tabl., rys.

10. Prokopchuk L. M. Formuvannia i rozvytok systemy korporatyvnoho upravlinnia v aktsionernykh tovarystvakh: dys. ... kand. ekonom. nauk: 08.00.04 / Prokopchuk Liliia Mykolaivna; Podilskiy derzh. aharno-tekhnichnyi un-t ; nauk. ker. Domanchuk D. P. –

22.07.2014 p. №955 // <http://www.nssmc.gov.ua>
2. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI // zakon.rada.gov.ua.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови [укл. і гол. ред. В.Т. Бусел]. – К.– Ірпінь: ВТФ „Перун», 2003. – 1440 с.

4. Венгер Л. А. Організаційно-економічні механізми корпоративного управління в промисловості України: дис. ... канд. економ. наук: 08.00.03 / Венгер Лілія Анатоліївна ; Державна установа «Інститут економіки та прогнозування національної академії наук України» ; наук. кер. Шабліста Л. М. – Київ, 2011. – 190 с.

5. Довгань Л. Є. Корпоративне управління : навч. посіб. / Л. Є. Довгань, В.В. Пастухова, Л.М. Савчук. — Київ : Кондор, 2007.- 174 с.

6. Євтушевська О. В. Розвиток корпоративних відносин в ринковій економіці: дис. ... канд. економ. наук: 08.00.01 / Євтушевська Ольга Володимирівна. ; КНУ ім. Тараса Шевченка; наук. кер. Шегда А. В. – Київ, 2010. – 228 с.

7. Мальська М.П. Корпоративне управління: теорія та практика [Текст]: підруч. / М.П. Мальська, Н. Л. Мандюк, Ю. С. Занько. - Київ: ЦУП, 2012. - 360 с.

8. Попов О.Є. Формування системи корпоративного управління акціонерними товариствами машинобудування: дис. ... доктора економ. наук: 08.00.04 / Попов Олександр Євгенійович; Харківський нац. економ. ун-т ; наук. конс. Гриньова В.М. – Харків, 2010. – 491с.

9. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Кіндзерський Ю.В., Якубовський М.М., Галиця І.О. та ін.]; за ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерського; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 928 с.: табл., рис.

10. Прокопчук Л. М. Формування і розвиток системи корпоративного управління в акціонерних товариствах: дис. ... канд. економ. наук: 08.00.04 / Прокопчук Лілія Миколаївна; Подільський держ. аграрно-технічний ун-т ; наук. кер. Доманчук

Kamianets-Podilskyi, 2012. –260 s.

11. Ptashchenko L.O. Naukovo-metodychni zasady korporatyvnoho upravlinnia v ekonomitsi Ukrainy: dys. ... doktora ekonom. nauk: 08.00.03 / Ptashchenko Liany Oleksandrivny. – Poltava, 2009. – 411 s.

12. Skibitskyi O.M., Matveev V.V., Skibitska L.I. Orhanizatsiia biznesu. Menedzhment pidpriemnytskoi diialnosti. Navch. posibnyk / Za redaktsiieiu L.I. Skibitskoi – K.: Kondor, 2009.

13. USE. Universalnyi slovnyk-entsyklopediia [Elektronnyi resurs] / [Hol. red. rady chl.-kor. NANU M. Popovych]. – K. : Iryna, 1999. – 1551 s. – Rezhym dostupu: <http://slovopedia.org.ua/29/53409/20574.html>

14. H.Iu. Shtern Korporatyvne upravlinnia: Navch. posibnyk dlia studentiv spetsialnosti 8.050201 «Menedzhment orhanizatsii». – Kharkiv: KhNAMH, 2009. – 278 s.

Д. П. – Кам'янець-Подільський, 2012. –260 с.

11. Птащенко Л.О. Науково-методичні засади корпоративного управління в економіці України: дис. ... доктора економ. наук: 08.00.03 / Птащенко Ліани Олександрівни. – Полтава, 2009. – 411 с.

12. Скібіцький О.М., Матвеев В.В., Скібіцька Л.І. Організація бізнесу. Менеджмент підприємницької діяльності. Навч. посібник / За редакцією Л.І. Скібіцької – К.: Кондор, 2009.

13. УСЕ. Універсальний словник-енциклопедія [Електронний ресурс] / [Гол. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович]. – К. : Ірина, 1999. – 1551 с. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/29/53409/20574.html>

14. Г.Ю. Штерн Корпоративне управління: Навч. посібник для студентів спеціальності 8.050201 «Менеджмент організацій». – Харків: ХНАМГ, 2009. – 278 с.